

ÚROVEŇ ŠKOLSKEJ ZRELOSTI A INTELEKTOVÁ ÚROVEŇ DETÍ ZO SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO PROSTREDIA V KONTEXTE (NE)ABSOLVOVANIA PREDŠKOLSKEJ PRÍPRAVY

Dagmar KOPČANOVÁ

Abstrakt: *Autorka vo svojom príspevku prináša skúsenosti z práce školského psychológa s deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia, pričom porovnáva výsledky dvoch použitých diagnostických metód: testu intelektových schopností a testu školskej pripravenosti (Göppingen) medzi tromi skupinami detí: a) deti ktoré navštevovali predškolské zariadenie, b) tie ktoré neprešli žiadnou predškolskou prípravou, c) deti ktoré absolvovali prvý polrok prípravného (nultého) ročníka.*

Kľúčové slová: *duševné schopnosti, školská zrelosť, školský psychológ, deti zo sociálne znevýhodnených skupín*

Školská zrelosť, inak povedané spôsobilosť, či pripravenosť na školu, je komplexným indikátorom stupňa vyspelosti a schopnosti dieťaťa bezproblémovo sa vpraviť do výchovno-vzdelávacieho procesu. Znamená dosiahnutie takého stupňa vývinu, ktorý umožňuje dieťaťu úspešné osvojenie školských znalostí. Na zvládnutie školy musí byť dieťa pripravené nielen po stránke fyzickej a motorickej, ale aj po stránke rozumovej, sociálnej citovej a rečovej.

Pokiaľ ide o psychickú vyspelosť, je potrebné vziať do úvahy predovšetkým stupeň vnímania, grafomotoriky, rozumového poznávania, vývin reči, psychomotorické tempo a pozornosť. Emocionálnu a sociálnu zrelosť charakterizuje emocionálna stabilita, odolnosť voči frustrácii a schopnosť prijať i prípadný neúspech, schopnosť odlúčiť sa od matky, podriať sa autorite a začleniť sa do kolektívu vrstovníkov.

Viacere štúdie (Farkašová, E. 2007, Hannelová, K. 2007, Dočkal, V., Kopčanová, D. Farkašová, E., 2007), ale aj výsledky OECD-PISA (2006) poukazujú na to, že deti, ktoré nemali pred začiatkom školy vo svojom prostredí dostatok spoločensko-kultúrnych stimulov, resp. neabsolvovali predškolskú prípravu, mávajú neskôr problémy so zvládnutím požiadaviek školy a naopak.

V Strednej a Výchovnej Európe sa problém nedostatočnej stimulácie a prípravy detí na školu týka najmä rómskych detí, u ktorých je spravidla percento zaškolenosti v materskej škole veľmi nízke v porovnaní s majoritnou populáciou. Aj vzťah me-

dzi školskou úspešnosťou a socio-ekonomickým statusom nemožno ignorovať, i keď úspešnosť, alebo neúspešnosť detí v škole ovplyvňuje predovšetkým ich talent, učebný potenciál a ochota učiť sa. Nedávno realizovaný štandardizačný výskum testu SON-R 2 1/2-7 na Slovensku potvrdil, že rozdiely medzi výkonmi rómskych a nerómskych detí boli viac späté s účinkami stimulácie v socio-kultúrnom prostredí než etnickým pôvodom. (Dočkal, V., Kopčanová, D., Farkašová, E., 2007). Pravdou však je, že skúmané deti boli tie, ktoré navštevovali predškolské zariadenie.

Deťom, ktoré neabsolvovali predškolskú prípravu pred vstupom do školy môže však významne pomôcť aj tzv. nultý ročník základnej školy. Jeho úlohou je v priebehu jedného školského roka akcelerovať vývin dieťaťa tak, aby dieťa po jeho absolvovaní bolo schopné začleniť sa do výchovno-vzdelávacieho procesu a zvládlo požiadavky prvého ročníka základnej školy. Zriadenie nultého ročníka vychádza z potreby pomôcť deťom, ktoré pochádzajú zo sociálne a výchovne nedostatočne podnetného prostredia alebo nenavštevovali predškolské zariadenie a z rozličných dôvodov majú odloženú povinnú školskú dochádzku.

Cieľ výskumu: zistiť, či a nakoľko sa výkony v teste školskej zrelosti sociálne znevýhodnených detí, ktoré navštevovali predškolské zariadenie, (resp. absolvovali aspoň 6 –8 mesiacov nultom ročníku v ZŠ) odlišujú od výkonov tých detí, ktoré pred školou nemali vôbec žiadnu prípravu. Uvedené výsledky porovnať aj s úrovňou intelektových schopností detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia dosiahnutých v neverbálnom teste SON-R 2 1/2-7.

Základné hypotézy:

1. Predpokladáme, že v teste školskej zrelosti (Göppingen) sa prejavia významné rozdiely medzi deťmi, ktoré neabsolvovali predškolskú prípravu a tými, ktoré túto prípravu absolvovali v MŠ.
2. Predpokladáme, že deti, ktoré navštevovali MŠ budú mať lepšie výsledky v teste školskej zrelosti ako deti, ktoré absolvovali prvý polrok v nultom ročníku
3. Predpokladáme, že medzi deťmi v daných troch skupinách môžu byť štatisticky významné rozdiely aj vo výkonoch v neverbálnom teste SON-R 2 1/2-7.
4. Predpokladáme, že medzi ľavorukými a pravorukými deťmi bude vo výkonoch štatisticky významný rozdiel

Použitie testy:

a) Göppingen – najznámejšia screeningová metóda zisťovania úrovne školskej zrelosti, používaná v pedagogicko-psychologických poradniach už takmer štyri desaťročia. Pozostáva z desiatich subtestov: 1. Postihovanie tvaru a schopnosť rozlišovania 2. Jemná motorika; 3. Postihovanie vzťahov veľkosti, množstva a poradia; 4. Pozorovacia schopnosť; 5. Kritické pozorovanie; 6. Schopnosť koncentrácie; 7. Schopnosť zapamätania; 8. Chápanie názorných predmetov a situácií; 9. Chápanie reči a obsahu; 10. Náznať všeobecného vývinu.

b) SON-R 2 1/2-7. Individuálny neverbálny test pozostávajúci zo 6 subtestov: Mozaiky, Kategórie, Skladačky, Analógie, Situácie a Vzory. Subtesty majú väčšinou dve úrovne

obťažnosti úloh. Uvedená metodika je určená deťom predškolského veku a na začiatku školskej dochádzky a prostredníctvom nej možné určiť úroveň kognitívnych schopností detí v predškolskom, resp. ranom školskom veku.

Použité štatistické metódy: Použili sme analýzu rozptylu (ANOVA) Welchov a Brown_Forsythe test, Tukeyho HSD, Tamhaneho test a ďalej testy pre dve nezávislé premenné pre otestovanie rozdielov skupinových priemerov podľa laterality.

Výsledky:

Nakoľko robustné testy Welchov test aj Brown_Forsythe-ho test namerali rozdielnú signifikantnosť medzi skupinami, pre IQ aj pre GHS sme odmietli nulovú hypotézu o rovnosti priemerov a ďalej sme skúmali, ktoré porovnávané dvojice úrovni faktora (I a J) majú alebo nemajú štatisticky významný rozdiel skupinových priemerov. Tu sme pre GHS použili Tukeyho HSD test, ktorého výsledky sú v nasledujúcej tabuľke č. 1:

Tab. č. 1

Dependent Variable: Gop - hrube skore

Tukey HSD

(I) Skupina	(J)Skupina	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper bound
neabsolvoval školku	absolvoval školku	-16,667*	5,137	,009	-29,50	-3,84
	nultý ročník	-11,889	5,137	,073	-24,72	,94
absolvoval školku	neabsolvoval školku	16,667*	5,137	,009	3,84	29,50
	nultý ročník	4,778	5,137	,627	-8,05	17,61
nultý ročník	neabsolvoval školku	11,889	5,137	,073	-,94	24,72
	absolvoval školku	-4,778	5,137	,627	-17,61	8,05

* The mean difference is significant at the .05 level

Podľa tejto tabuľky vidieť, že v prípade Goppingenovho testu podľa dosiahnutých hrubých skóre:

- skupinové priemery neabsolvoval škôlku – absolvoval škôlku - a vice versa - **sa štatisticky významne líšia**, p hodnota (Sig) je 0,009
- medzi skupinovými priermi nultý ročník – neabsolvoval škôlku – **nie je štatisticky významný rozdiel**, p hodnota (Sig) je 0,073
- medzi skupinovými priermi nultý ročník – absolvoval škôlku – **nie je štatisticky významný rozdiel**, p hodnota (Sig) je 0,627.

Pre IQ SON sme použili Tamhaneho test, ktorý je určený pre prípady nerovnakého rozptylu úrovni faktorov, ktorého tabuľka je nasledujúca:

Tab.č.2

Dependent Variable: iq

Tamhane

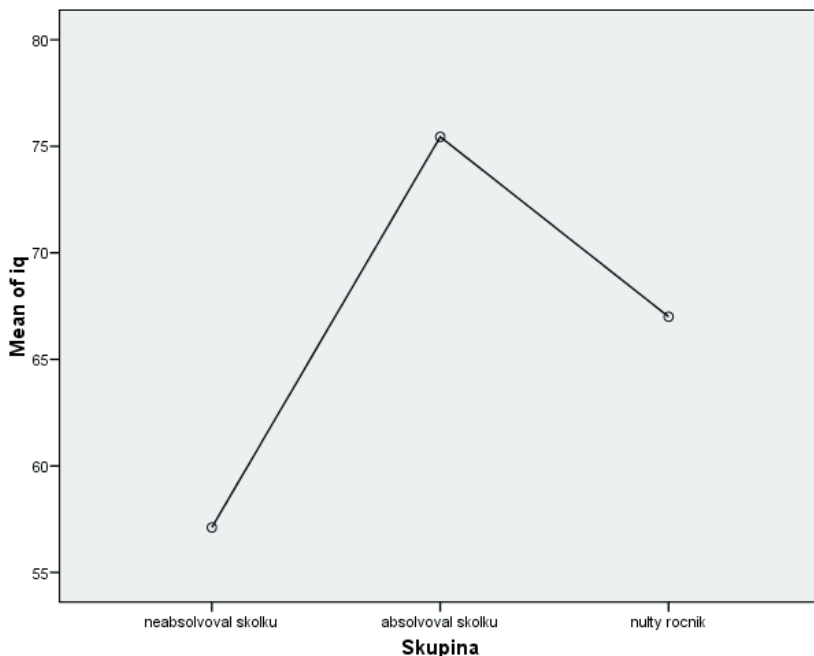
(I) Skupina	(J)Skupina	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper bound
neabsolvoval skolku	absolvoval skolku	-18,333*	5,641	,022	-34,04	-2,63
	nulty rocnik	-9,889	4,118	,087	-20,96	1,18
absolvoval skolku	neabsolvoval skolku	18,333*	5,641	,022	2,63	34,04
	nulty rocnik	8,444	6,039	,457	-7,96	24,85
nulty rocnik	neabsolvoval skolku	9,889	4,118	,087	-1,18	20,96
	absolvoval skolku	-8,444	6,039	,457	-24,85	7,96

* The mean difference is significant at the .05 level

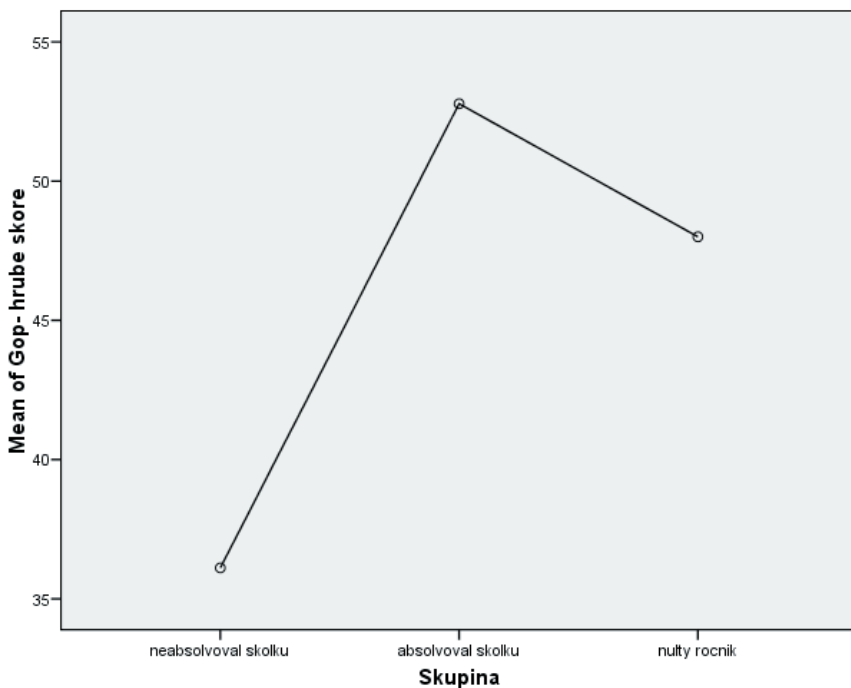
Z tejto tabuľky pozorujeme, že v súvislosti s IQ SON:

- skupinové priemery neabsolvoval škôlku – absolvoval škôlku - a vice versa - sa štatisticky **významne líšia**, p hodnota (Sig) je 0,022;
- medzi skupinovými priemerami nultý ročník – neabsolvoval škôlku – **nie je štatisticky významný rozdiel**, p hodnota (Sig) je 0,087;
- medzi skupinovými priemerami nultý ročník – absolvoval škôlku – **nie je štatisticky významný rozdiel**, p hodnota (Sig) je 0,457.

Pre názornosť ďalej uvádzame grafy priemerov úrovni faktora (skupinové priemery):

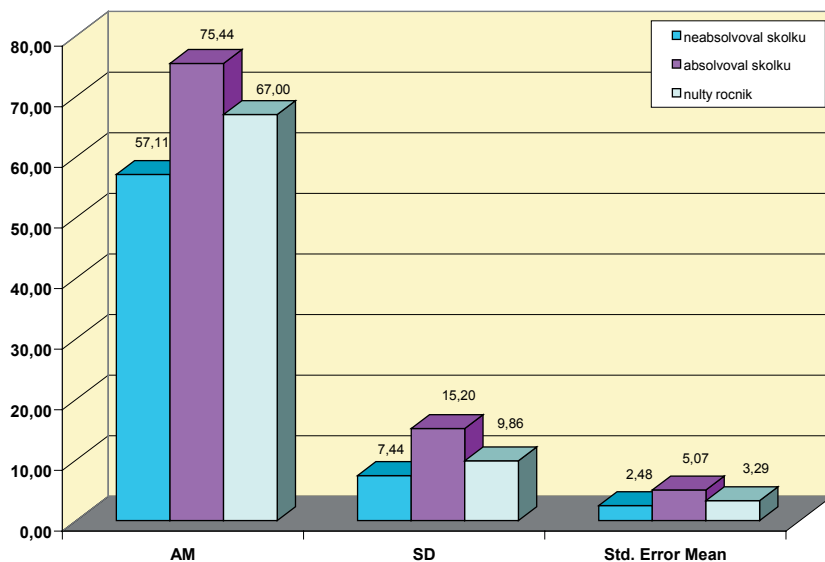

Graf č. 1. Skupinové priemery (priemerné IQ skóre v SON-R 21/2-7)

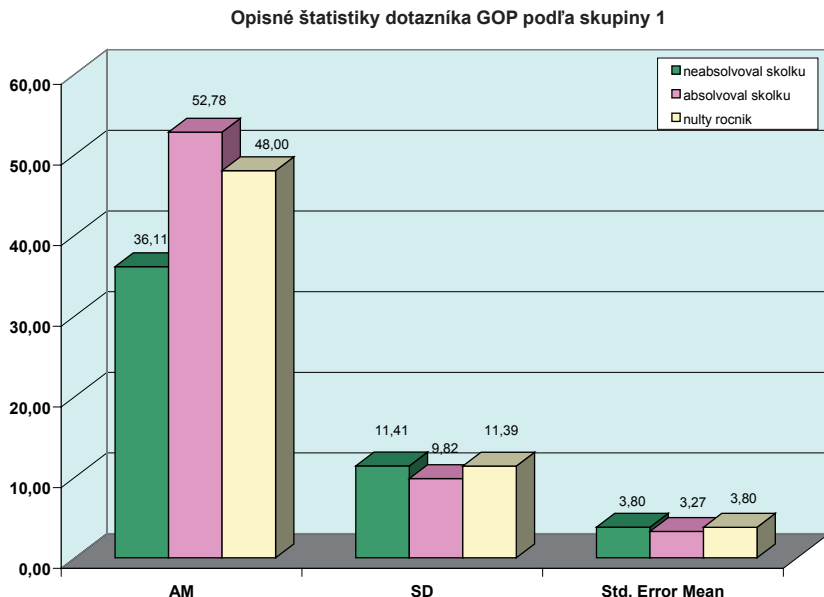
Graf. č. 2 Skupinové priemery (priemerné hrubé skóre v GOP)

Opisné štatistiky IQ SON podľa skupiny 1

Graf č. 3 Štatistické výsledky - IQ SON-R 21/2-7 a porovnanie medzi skupinami

Štatistické výsledky - test ŠZ Göppingen a porovnanie medzi skupinami

Graf č. 4

Porovnanie výsledkov medzi pravoručnými a ľavoručnými deťmi

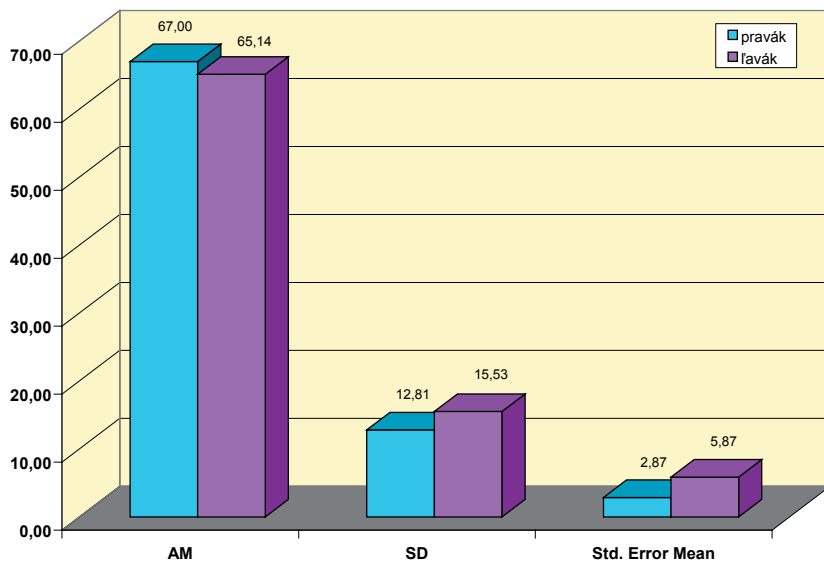
Na základe použitia parametrických aj neparametrických testov (viď tab. č. 3) sme zistili, že medzi skupinovými priermi nie je štatisticky významný rozdiel. Názornejší prehľad štatistických výsledkov uvádzame v grafe č. 5 a 6.

Porovnanie priemerných skór IQ SON a GOP podľa laterality

Premenné	Lateralita2	Opisné štatistiky			Parametrický t-test		Mann-Whitney	
		N	AM	SD	t-hodnota	Sig. testu	U-hodnota	Exact Sig.
IQ SON	pravák	20	67,00	12,81	0,313	0,757	57,500	0,498
	ľavák	7	65,14	15,53				
GHS	pravák	20	47,30	12,96	1,246	0,237	46,500	0,198
	ľavák	7	40,86	11,33				

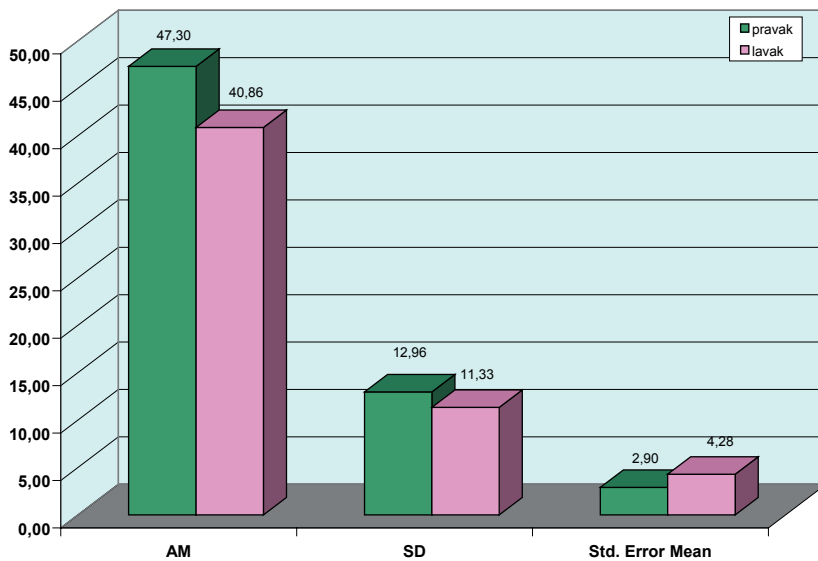
Tab. č.3

Opisné štatistiky IQ SON podľa laterality

Graf č. 5

Opisné štatistiky dotazníka GOP podľa laterality

Graf č. 6

Zhrnutie výsledkov a závery:

1. Hypotéza č. 1 sa potvrdila: rozdiel medzi deťmi, ktoré neabsolvovali predškolskú prípravu, a tými, ktoré túto prípravu absolvovali v MŠ, **je štatisticky významný**.
2. Hypotéza č. 2 sa tiež potvrdila: deti, ktoré navštevovali MŠ, **mali lepšie výsledky** v teste školskej zrelosti ako deti, ktoré absolvovali prvý polrok v nultom ročníku, nakoľko išlo o deti s odkladom školskej dochádzky.
3. Medzi deťmi v daných troch skupinách **boli štatisticky významné rozdiely** aj vo výkonoch v neverbálnom teste SON-R 2 1/2-7.
4. Rozdiel medzi ľavorukými a pravorukými deťmi **nebol štatisticky významný**, nakoľko išlo skôr o náhodný rozdiel a výsledky nemožno pripísať konkrétnemu faktoru

Je samozrejmé, že získané výsledky sa nedajú celkom zovšeobecniť pre málopočetnú vzorku. Sú však konkrétnym príkladom výkonov detí zo sociálne hlboko znevýhodneného prostredia. Výsledky budú mať aj dôležitý praktický prínos na konkrétnej škole a aj v školskom prostredí mestskej časti, nakoľko tieto deti sa od septembra 2008 stanú žiakmi prvého ročníka ZŠ a daná informácia môže pomôcť učiteľom, ktorí si budú môcť postaviť reálne učebné ciele v jednotlivých učebných predmetoch pre každého príslušného žiaka. Rovnako aj učitelia iných škôl mestskej časti tieto poznatky môžu primerane využiť. Pred školským psychológom stojí teraz ďalšia úloha, t.j. pomáhať vo vypracovaní programov využívaných vo výchovno-vzdelávacom procese tak, aby bol pre každého žiaka ušitý na mieru jeho konkrétny výchovno-vzdelávací program, rešpektujúci mieru jeho kognitívnych schopností. V tomto prípade vidieť, že veľké množstvo detí v tejto škole vzhľadom na slabšie kognitívne schopnosti bude musieť byť integrovaných ako deti so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami. Len tak môžeme dosiahnuť rovnocenný prístup a kvalitu vzdelávania pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia.

THE LEVEL OF SCHOOL MATURITY AND INTELLECTUAL LEVEL OF CHILDREN FROM SOCIALLY DISADVANTAGED SETTINGS IN THE CONTEXT OF (NON -) PARTICIPATION IN THE SCHOOL PREPARATION

Abstract: The author brings experience of school psychologist working with children from socially disadvantaged settings, whereby comparing the results of two diagnostic methods: the non-verbal test of intellectual abilities (SON-R 2 1/2 -7) and the

school maturity test (Göppingen) among three groups of children: a) those who attended kindergarten, b) those who did not attend any kindergarten and c) children who absolved first half-year of the preparatory (zero) grade.

Keywords: intellectual abilities, school maturity, school psychologist, children from socially disadvantaged setting.